

Konszolidációkibeszélő a Merlinben

Vakhit, karrierizmus, megbocsátás – börtönviseltek és a Kádár-korszak gyermekei közösen emlékeztek

Beszélő évek címmel tavaly november óta olvashatók a Beszélő című folyóiratban annak az esszesorozatnak a folytatásai, amelyben a szerkesztőség által fölkért szerzők személyes élményeik és történelmi dokumentumok alapján feldolgozták az 1956-os forradalom leverésével született Kádár-korszak első harmadának az új gazdasági mechanizmus meghirdetéséig – 1968-ig – tartó eseményeit. A megidézett tizenkét év egy-egy esztendejének krónikájáról számot adó emlékezők a mi nap a Merlin Színház klubjában maratoni kerekasztalvítán „beszéltek ki” a közösen, mégis sokféleképpen megélt-megítélt múltat.

Valachi Anna NÉPSZAVA

Az estébe hajló, morális töltésű indulatokban sem szűkölködő, izgalmas vitadélután legfontosabb tanulsága az volt, hogy szubjektív nézőpontból lehetetlen objektív érvényű tanúvallomást tenni egy korról, melyet minden kortárs különbözőképpen élt át – hiszen még az azonos generációhoz tartozók is óhatatlanul másképp ítélik meg közös történelmüket.

Ezúttal pedig a forradalom alatti magatartásuk miatt börtönbüntetést elszenvetettek vagy a szocializmus eszméiben átmenetileg lelkesen hívó gondolkodók és művészek mellett a hatvanas évek elején-végén eszmélkedő nemzedékek értelmiségi tagjai is megfogalmazhatták a maguk élményeit a huszadik század eleddig leghosszabb politikai korszakának egy-egy esztendejéről.

Az emlékezéssorozat ettől a szerkesztői törekvéstől vált igazán tanulságossá. Mert kiderült: éppen a magánemberi szféra az, ahol a forradalom leverését követő kollektív agymosás eredményessége a leglátványosabban tetten érhető. *Litván Györgynek, Hegedűs B. Andrásnak* vagy *Eörsi Istvánnak* például nem

okozott gondot, hogy az általuk feldolgozott esztendőkről saját személyes élményeiket is hasznosítható nyersanyagként, hiteles adalékként kezeljék, hiszen ha sok minden csak utólag derült is ki a megtorlás éveinek politikai gyakorlatából, átélt élményeik hitelességében nem volt okuk kételkedni. És – pusztán életkori alapon – nyilván azok is tisztában voltak a forradalmat csírájában elfojtó, magát szalonképesse kozmetikázó rendszer eredendő hazugságaival, akik hittek a létező szocializmus „megreformálhatóságában”.

Nem úgy a konszolidáció későn érő gyermekei, a forradalom idején óvodáskorúak korosztálya, akik túl későn tudták meg, hogy amit a tabutémaként kezelt „sajnálatos októberi eseményekről” tanítottak nekik az iskolában, még megnevezésében sem állja ki az igazság próbáját. Nekik bizony döntően olvasmányélményekre kellett támaszkodniuk ahhoz, hogy visszamenőleg hiteles korképpé egészítsék ki candidi naivitással megélt ifjúkoruk élményeit a Beszélő évek sorozatban.

A két korosztály közti távolságra egy anekdotának beillő emlék világít rá legér-

A forradalom utáni időszak egyik első kultúrtermékének, a Szabó családnak őstábjá

zékletesebben, melyet az 1964-es év történéseit feldolgozó *Murányi Gábor* idézett föl. Kisfiúkorában egy házban lakott egy börtönviselt íróval, akit a szomszédok úgy emlegettek előtte: ő „az ellenforradalmár bácsi”. Félte vele találkozni a lépcsőházban, mert úgy képzelte, mindig géppisztollyal jár. Később, irodalomkedvelő emberré cseperedve, döbbenetesen ismerte fel gyermekkorára rémítő *Eörsi Istvánban*, akivel most egy lapban publikál, hiszen *Eörsi* az 1961-es Beszélő-esztendő krónikása volt.

A sorozat legfőbb erénye éppen a sokféleség; hogy különféle évjáratú, életvitelű, szemléletű szerzők kerültek egymás mellé s mondták el *Akutagava* japán író *A vihar kapujában* című, *Kuroszava* által megfilmesített regényéhez hasonlóan saját nézőpontjukból ugyanannak a – nem feltétlenül naptári évek által határolt – korszaknak a

történetét. Mert egy közösen átélt időszak eseményeiből mindenki mást fog fel, másra érzékeny, és minden nézőpontnak megvan a maga indoklottsága – még ha nem is mindegyik igazság egyformán érvényes.

A népes közönség előtt elhangzott, videóra is rögzített, többórás pódiumbeszélgetés némely kérdésben heves indulatokat is kiváltott. Kiderült, hogy még az egymáshoz közelebbi korosztályokhoz tartozók és ugyanabban a lapban publikálók között sincs teljes egyetértés a múlt megítélésében. Megoszlottak a vélemények: súlyosabb-e a (vak)hit által vezérelt népboldogítók bűne, mint a cinikus karrieristáké. *Ungváry Rudolf* – 1959 krónikása – az áldozatok nevében hiányolta a tragikus történetek miatti, kegyelet diktálta keserűséget némelyik emlékező írásából. Fölvetődött az az etikai dilemma is: megbocsáthatnak-e az élők a halottak nevében? *Heller*

Agnes szerint: nem. S végül az is megfogalmazódott: negyvenegy évvel a történetek után még mindig felismerhetetlenül összekeverednek a forradalmi és ellenforradalmi elemek az 1956-os eseményekben, így aztán ajánlatos csínján bánni a morális megítéléssel, hiszen a mártírokat nem lehet „szortírozni”.

A morálfilozófia síkjára terelődött, érzelmileg is fel-fűtött beszélgetés annak a jele volt, hogy a tényfeltárás, a kutatás, a személyes élménybeszámoló dacára még mindig nem „beszéljük ki” mindazt, amit 1956 évtizedeken át hamisan beállított történelmi eseményei jelentenek számunkra. Remélhetőleg könyv alakban is megjelennek a sorozat írásai, illetve folytatódik a Kádár-korszak hétköznapijainak személyes hitelű megidézése. (A Beszélő évek esszéit tartalmazó régi lapszámok a Beszélő szerkesztőségében fél áron beszerezhetők.)